

Erik Lindgren

Postmästaröden i Västergötland och Småland vid Södra Stambanans tillkomst

Berndt Otto Granfelt, första generationen
i denna berättelse

Copyright Erik Lindgren

OSÄK, med Guds
Nåde, Sveriges, Norriges,
Göthes och Wendes Konung.

Vår ynnest och Nådiga benägenhet med Gud Allsmäktig,
Froman, Säkern, General Postdirektor, f. d. Statsråd, Kom-
mender med stora Korpset af War Nordstjärne Orden.
Vår förväraning af Edert den 1. maj. November, efter vår
börnars hörensde affjerna närstående, Memorial an-
gående särskilda, till efter annan, dels genom Nådiga
Remiss, dels direkt till ^{handläggning 3} Eders höghets ämbetsrum
om förbättrade och utvidgade postvägar m. m. haf-
va vi, med befordrat bifick till hvidt Underdånigt
hemställe, kunnat godt i Nådiga förordna.

Till att en ny Post Expedition må inrättas vid
Slättängs järnvägsstation inom Wästgöta län af
Skaraborgs län, med rättighet till den sammas förflytt-
tandes fram till, på så lämpligt förhållande, till de till-
vända järnvägsstation inom Skaraborgs län, hvarvid
Postverket icke kommer att utskänkas annan kostnad,
än afböringen till Post Expeditionen, 55 ÖR, med en
stor del af häradsbornas skriftliga förordning till
icke alldeles att vid Slättäng, utän glöms om om-
rädd Post Expeditionen, följande, i den nya platsen län-
nafföras den tillhörande lämplig lokal kostnad-
fri, och någon ny post icke ifrågakommer, hvarvid
en tillräcklig bevakning utgöras till Skaraborgs
postväg, jämlikt postkommissionens befordrade, kan
utdrivas.

Förord

Ernst Grape skriver i sin bok "Postkontor och Postmästare" att "Mullsjö var ett av de många postkontor (dåtida postexpeditioner), som inrättades, indrogs eller förflyttades allt eftersom utbyggnaden av stambanan fortgick". I mina skrifter om posten vid våra järnvägar har jag upprepade gånger visat flera exempel på dessa provisorier, kanske oftast i form av sådana postkontor som tillkommit såsom helt nya under den expansiva stasbaneperioden, bland dem Hässleholm, Älmhult, Vislanda och Alvesta.

I Mullsjö var det litet annorlunda. Tillkomsten där den 1 november 1862 av ett postkontor (postexpedition enligt den tidens terminologi) skedde nämligen på bekostnad av det närliggande postkontoret i Slättäng som hade inrättats den 1 maj 1859 på grund av ett kungligt brev av den 3 december 1858. Första delen av detta kungabrev, som på sju sidor berör många andra postanordningar i vårt land, återges i förminskad reproduktion till vänster.

Postkontoret i Slättäng drogs sålunda in med oktober månads utgång 1862. Man kan också säga att det flyttades till Mullsjö framväxande stationssamhälle. Genom kronobrevbäringsreformen kunde emellertid tolv år senare en lantpoststation öppnas i Slättäng med 1875 års ingång. Den blev dock förhållandevis kortlivad och drogs in den 31 mars 1907.

Den korta perioden för Slättäng och Mullsjö såsom förvaltningspostkontor är en bidragande orsak till att de är intressanta, inte minst för hembygdsforskare och kanske också för hembygdsfilatelist. Jag har inte längre tillgång till det arkiv med anteckningar och kopior av handlingar i postverkets centralarkiv, som låg till grund för mina tidigare skrifter. Material som jag funnit vid genomgång av vissa av Vrigstads hembygdsförenings handlingar, nämnda i inledningen på nästa sida, har gett mig anledning att söka spegla något av livet för postmästare under en intressant utvecklingsperiod.

Växjö i december 1999

Erik Lindgren

Inledning

I boken "posten i Njudung" (ISBN 91-9706567-8-1) har jag bl a berättat att det år 1848 inrättade förvaltningspostkontoret i Vrigstad "flyttades" till Sävsjö med 1872 års ingång. I stället öppnades en lantpoststation i Vrigstad med fröken Charlotta Granfelt som föreståndare. Hennes brorsdotter Anna Olga Maria Granfelt blev efterträdare den 1 juli 1894.

Från granfeltiska kvarlämningar har Vrigstads hembygdsförening mottagit några handlingar. Hembygdsföreningen har anförtrott åt mig att gå igenom dessa. Jag har funnit det lämpligt att utnyttja en del av dem som underlag för framställningen i denna skrift.

Handlingarna förefaller i sig själv ganska intetsägande men mot bakgrunden av allmän posthistoria och inhämtad erfarenhet under tidigare arbete med skrifter i detta ämne har jag försökt att inte minst genom skriva egna synpunkter och förklarande texter till reproduktioner av handlingarna ge litet liv åt gulnade papper.

Anna Olga Maria tillhörde den tredje generationen postfolk i den granfeltiska släkten. Om hennes tre syskon kan jag ur matrikeluppgifter i Ernst Grapes bok "Postkontor och Postmästare" (Postverkets tryckeri 1951) utläsa att brodern blev affärsman och en av systrarna banktjänsteman samt att den yngsta system blev bosatt i Göteborg, gift Grandin.

Uppgifter om Anna Olga Maria själv saknar jag i vad gäller hennes förhållande till postverket. Vissa detaljer om hennes villkor kan hämtas från de s k poststationskorterna och från poststyrelsens handskrivna matriklar. De återger till exempel löneförhållanden, i och för sig av föga intresse för denna framställning. Jag vill ändå kort nämna att årsarvodet vid hennes tillträde som poststationsföreståndare den 1 april 1894 var 400 kr. Hon var då 30 år gammal. Hon fick från den 1 maj 1898 ett biträdesanslag på 10 kr per månad. Årsarvodet höjdes den 1 oktober 1901 till 540 kr och åtta år senare till 600 kr. Hon tillhörde liksom sin faster en av de många postanställda som pliktskyldigt utförde sina uppgifter utan att hågkommas särskilt av eftervärlden. Det faktum att hon bevarat posthandlingar som skrivits under faderns och farfaderns tjänstetid och kunnat låta dem gå vidare till en hembygdsförening i stället för att hamna på soppippen har gjort tillkomsten av detta häfte möjlig.

Militärpostmästaren

Den 31 maj 1785 föddes Berndt Otto Granfeldt. Intresserade släktforskare torde ha möjlighet att finna hans ursprung. Han kom att bli en av många postmästare med militärtjänstgöring som merit för utnämningen.

Berndt Otto sökte och fick anställning vid Södra skånska infanteriregementet och deltog i kriget i Finland. För sina insatser där belönades han med guldmedalj för tapperhet i fält 1808. Han befordrades till löjtnant vid sitt regemente 1810 och kunde åter visa duglighet under orostid genom att delta under fälttåget i Tyskland 1813 -1814. Han befordrades till kapten 1817 och till major 1836 och blev riddare av *Svärdsorden* som "vedermäle för hjältemod samt lång och nyttig tjänst".

Vid avsked från regementet 1843 hade han fått glädja sig åt ännu en militär utmärkelse, nämligen Karl XIV Johans medalj. Mindre än tre år senare hugnades han dessutom med att den 27 januari 1846 utnämns till postmästare i Falköping. Hans företrädare där, Alexander Carl Simmingsköld, hade också militära meriter som grund för sin befattning som postmästare. Denne hade dock högre militär rang utan att för den skull, såvitt jag vet, ha fått tillfälle att visa hjältemod i fält under brinnande krig.

Alexander Carl Simmingsköld var 13 år äldre än efterträdaren. Carls far var major och torde ha influerat på sonen att ta anställning vid Bohusläns regemente, där han 20 år gammal blev löjtnant 1792, kapten 1796 och major 1812. Som överstelöjtnant tog han avsked från regementet 1826, då 54 år gammal. Han utnämndes i april 1829 till postmästare i Skara men var under sin tid där tjänstledig i stor omfattning. Genom tjänstebyte med postmästare Johan Fredrik Wettergren fick han förflyttning till postkontoret i Falköping på grund av beslut den 21 mars 1844. Han bosatte sig på Stålsberga i Åsaka socken och avled efter bara ett år, i mars 1845.

Mot bakgrunden av att Karl XIV Johans ideer levde kvar var det då helt naturligt att Simmingskölds efterträdare också blev en militär. Berndt Otto Granfeldt var den givne efterträdaren.

Den av Karl XIV Johan tillämpade principen att tillsätta pensionerade miliärer på postmästarebefattningar har jag exemplifierat i flera skrifter. I minnesboken vid postverkets 350 års jubileum (ISBN 91-970657-2-2) har jag också berättat om några fall samt påvisat bl a Esaias Tegnérns missgillande av systemet.

I de av Anna Olga Maria Granfelt efterlämnade skrifterna har jag bland de äldsta funnit en som dateras den 23 augusti 1852. Den återges i förminskad reproduktion på vidstående sida och visar en resolution angående tjänstledighet för postmästaren i Falköping, undertecknad av dåvarande postverkschefen Otto Wilhelm Staël von Holstein (1850-1867). Handlingen speglar en helt vanlig företeelse, nämligen att inte minst militärpostmästare beviljades tjänstledighet för vårdande av enskilda angelägenheter.

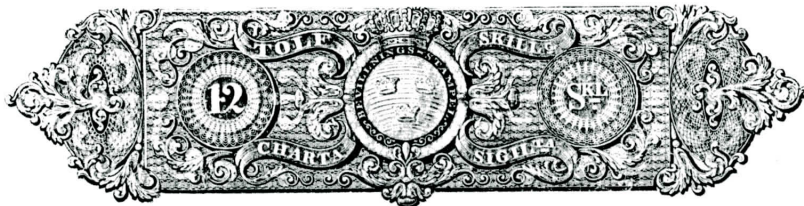
Sådana ledigheter kunde bli långvariga, ja till och med i så hög grad att man i vissa fall kan fråga sig om den ordinarie postmästaren över huvud taget var i tjänst. I Växjö finner man t ex upprepade beslut om ledighet för postmästaren Erik Fredrik Wrangel under flera år innan hans vikarie Janne Lagerström formellt utnämndes den 24 mars 1882.

Vikarien för Berndt Otto var mer eller mindre självklar, nämligen sonen Axel Anders Otto. I den på vidstående sida återgivna akten har ordet "ynglingen" blivit överstruket. Det är oklart om detta gjorts före expeditionen av akten från Stockholm eller möjligen av någon i Falköping. "Ynglingen" var vid detta tillfälle 26 år gammal.

Han tillägnas nästa avsnitt i detta häfte. Låt oss gå tillbaka till fadern Berndt Otto. Som framgår av föregående sida var han verksam i södra Skåne, innan han som pensionerad major fick tillträda postmästartjänsten i Falköping. I Skåne var det naturligt för honom att umgås med kolleger inom krigsväsendet. En av dem var fältpostmästaren Johan Anders Rydberg, son till Andreas Rydberg. Den sistnämnde var postmästare i Malmö under perioden 1778 - 1820.

Postmästare Andreas Rydbergs första hustru dog 1783, blott 33 år gammal. Han gifte sig två år senare med Sofia Charlotta af Trolle, dotter till kaptenen Johan af Trolle. Med henne fick han sex barn, den äldste nyss nämnde Johan Anders (född 1870) och den yngste Gustaf Isak, som blev postmästare i Kungsbacka efter att bli varit registrator vid Riksbankens avdelningskontor i Malmö. Han fick år 1832 förflyttning från Kungsbacka till Trelleborg genom tjänstebyte.

Näst yngst i den Rydbergska syskonkretsen var Andrietta Sofia. Hon blev dåvarande kaptenen Berndt Otto Granfelts hustru genom giftermål i Malmö den 20 juni 1821.

Uppnå desom gjord ansökan hos
Kongl. Generalpoststyrelsen hämed velat
bevilja Postmästaren i Falköping, Herr
majoren och Riddaren Berndt Otto
Granfeldt, för vårdande af enskilda
angelägenheter, tjänstledighet intill slutet
af nästkommande September, med vilken
det ~~förklarade~~ Axel Anders Otto Granfelt,
uppnå Lokaltidens ansvar så väl för upp-
gifvanden, som försvarens behöriga bestridande,
postmästaregenstien i nämnde stad under
lidens förättar. Det vederbörande till
efterrättelsen ländes i Arkivhem den 23
Augusti 1852.

Köpen - 1. 12 -
el. — 12
tejt — 12

La 1826/1844

O. W. Staël von Holstein

Aug. Dahlerus

Resolution angående tjänstledighet för Postmästaren i Fal-
köping, majoren Granfeldt

Ännu en flicka i den sextaliga syskonkretsen Rydberg kan vara lämplig att nämna i detta sammanhang genom att även hon knöts till militärerna. Det var Andrietta Sofias syster Gustafva Helena, som blev gift med kaptenen Anders Johan Witting.

Axel Otto Anders, som framträder i beslutet på föregående sida, föddes som den andre sonen till paret Berndt Otto och Andrietta Sofia Granfelt. Den förste, Carl Gustaf Ypsilanti, avled 1832, blott åtta år gammal. Paret fick två döttrar, Valborg Emilia Lovisa Sofia Bernhardina, död knappt fyra år gammal, och Josefina Bernhardina Albertina Eugenia Charlotta. Hon föddes 1835 och försörjde sig från 1872 som poststationsföreståndare i Vrigstad (död 1911).

I den syskonkretsen förefaller det naturligt att Axel Otto Anders skulle vikariera för fadern under dennes ledigheter. Från att ha omfattat blott en månad enligt det på föregående sida återgivna beslutet ökade längden efter hand.

Sålunda fick fadern ett beslut daterat den 26 juni 1854 om tre månaders tjänstledighet för vårdande av enskilda angelägenheter "med vilkor det postskrivaren Axel Otto Anders Granfelt, uppå sökandens ansvar så väl för uppbörden som göromålen behöriga bestridande, postmästaretjensten i Falköping under tiden förrätta".

Detta beslut grundades på en framställning från Berndt Otto, daterad den 21 juni 1854. Originalen till hans brev torde finnas i Riksarkivet, men i hembygdsföreningens handlingar har jag funnit konceptet. Därav framgår bl a att önskemålet var ett halvt års tjänstledighet med tillägget "derest sig så göra låter, men i annat fall så lång tid, som kan beviljas".

Vis av avkortningen på önskemålen om ledighetstidens längd begärde Berndt Otto endast tre månader i sin nästa framställning, daterad den 5 april 1856. De beviljade ledigheterna var också en angelägenhet för postkontorets kunder. Med besluten från generalpoststyrelsen följde ett separat brev och ett särskilt anslag att "anslås i Post-Contorets förstuga". Jag exemplifierar dessa båda handlingar genom att på sid 7 återge en förminskad reproduktion av dem som skrevs för ledigheten 1854.

Motsvarande anslag finns i hembygdsföreningens samlingar även för tre månader räknat från den 10 april 1856, för ett år räknat från den 28 augusti 1856, för ett år räknat från den 8 augusti 1857 samt utan tidsangivelse för tiden från och med den 9 januari 1858, d v s Berndt Otto Granfelts dödsdag. Klart är sålunda att sonen vikarierade oupphörigt nära nog de båda sista åren av faderns livstid.

Kongl. General-Post-Styrelsens vilja är, att hosgående Avertisment om Tit. *Granfelt* förordnande anslås i Post-Contorets förstuga.

Stockholm i Post-Canzliet den 10 April 1856

På befallning

Georg Quenner

Att Postskrivaren Axel Anders Otto Granfelt
är förordnad att från och med denna dag
under *Trenne Månader* förrätta Postförvaltare-tjensten
vid *Falköpings* Post-Contor, warder till Corres-
pondenters kannedom härigenom meddeladt. Stockholm af Kongl. General-
Post-Styrelsen den 10 April 1856.

O. Ad. Holstén

Avskrift

af

Avskrift

Ynglingen Axel Otto Anders Granfelt
 Son af Herr Majoren och Reddaren af
 Kongl Svärds Orden N. B. Granfelt,
 Lemnar, da han härifrån rest till Skokholm
 det bebygg att han är född uti denna
 Stads S:t Marie församling år 1826 den
 3 Maj, äger ganska god Christendoms-
 Kunskap, har första gången begått H. H.
 Nattnad härstädes Söndfredagen detta år
 och har adalat ett utmärkt festigt
 och berömligt upförande, Han är vaccine-
 rad; För detta är varit här antecknad,
 och har flera års tid nyttit undervisning
 uti härvarande Lärdoms Skola.

Den Hägfta Nåd och välförnöelse
 följder honom

Ystad den 12 Auguste 1843

N. B. Olander

Kongl Hofpredikant och Föreläsare
 uti Ystads S:t Marie Församling.

Lika lydande med originalet intyga

U. J. Olander.

A. Olander.

Sonen "ärver" yrket

På sid 3 har jag nämnt att Berndt Otto Granfelt mindre än tre år efter avsked 1843 från regementet hugnades med att den 27 januari 1846 utnämns till postmästare i Falköping. Hans äldste son hade dött redan som barn medan den näst äldste, Axel Otto Anders, var vuxen och klar att bestämma sig om sin framtida sysselsättning. Det är åt honom som detta avsnitt ägnas.

När fadern fick avsked från regementet i Ystad, var Otto Anders 17 år gammal. Han lämnade då sina studier vid läroverket, där han dittills hade tillbragt fem terminer. Han gav sig i väg till Stockholm, möjligen för att fortsätta studierna. Med sig hade han ett intyg av kyrkoherden i S:t Maria pastorat i Ystad. En avskrift av en avskrift av detta återges på motstående sida. I hembygdsföreningens samling finns också den ursprungliga avskriften, men den är i sämre skick och svårare att reproducera.

Måhända fäster man sig vid namnen under intyget om att skrivelserna är likalydande med originalet. Jag förmodar att den bevitnande A Oldenburg är identisk med den, som var postmästare i Lidköping under perioden 1827-1865. Även han var ursprungligen militär och hade bl a deltagit i kriget i Finland 1808-1809 och i Norge 1814. Medan han ännu var i militär tjänst fick han ett vakansförordnande i Lidköping på sin far Johan Fredrik Oldenburgs postmästarebefattning vid dennes död i oktober 1826 och tillsattes formellt som postmästare genom kungligt beslut den 22 augusti 1827. Jag finner det inte alls främmande att han vid besök i Ystad kunnat bevitna avskriften av kyrkoherdens uttalande. Johan Abraham, dvs hans fullständiga förnamn, var ett av Johan Fredrik Oldenburgs 15 barn.

Det framgår inte av de i Yrigstad efterlämnade handlingarna, vad Otto Anders Granfelt sysslade med i Stockholm. Det torde ligga nära till hands anta att han sökte någon enklare befattning vid det då enda befintliga postkontoret i huvudstaden eller möjligen en biträdesbefattning vid överpostdirektörsämbetet (verksledningens beteckning under en tid innan den med 1850 års ingång blev generalpoststyrelsen). En teori om eventuellt postarbete i Stockholm för Otto Anders motsågs av uppgifterna i tredje stycket på sid 14. Han blev ändå ett gott stöd åt sin far, när han flyttade till Falköping, som det framgår av uppgifterna på sid 3 och 4. Militärpostmästaren utan postal utbildning kände sig troligen stärkt av sonens närvaro.

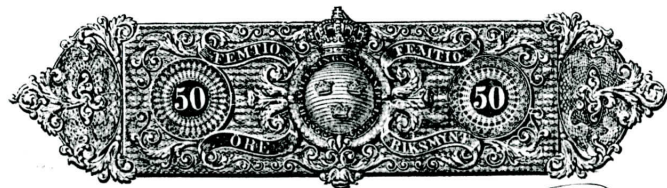
Tillförordnad som postmästare efter faderns död den 9 januari 1858 satt Otto Anders ingalunda säkert i sadeln. När befattningen förklarades ledig till ansökan, kunde kvalificerade sökande anmäla sitt intresse och risken var dessutom stor att en pensionerad militär skulle utnämnas utan att han ens sökte befattningen. Visserligen var Karl XIV Johan död sedan den 8 mars 1844, men hans idé om att tillsätta militärer som postmästare levde kvar.

Det följde sålunda inte någon som helst garanti med den akt som återges på vidstående sida och som visar förordnandet för Anders Otto Granfelt att under den uppkomna vakansen från den 9 januari 1858 ansvara för postmästartjänsten i Falköping.

Det skulle också visa sig att det följande ledigförklarandet av befattningen lockade flera sökande. Utan att sökanden rimligt sett hade tillräckliga kvalifikationer gick tjänsten till en militär också denna gång. Kapten Carl Fredrik Ljungh utnämndes vid föredragning för regeringen den 29 maj 1858 att vara postmästare i Falköping. Han var född 1795 och blev vid 22 års ålder fänrik vid Hälsinge regemente samt avancerade till löjtnant 1825 och till kapten 1832.

Anders Otto måste nu gå tillbaka till sin befattning som postskrivare vid postkontoret i Falköping. I hembygdsföreningens handlingar hittar jag inte några papper som berör denna period. Det ligger dock nära till hands att han behövde lära den nye postchefen litet av vad postarbetet innebar. Man får förmoda att kapten Ljungh var tacksam över att kunna stödja sig på sin underordnades kunskaper.

Anders Otto hade ännu inte hunnit bilda familj och var kanske inte så beroende av större inkomst än vad postskrivarelönen gav honom. Men han strävade naturligtvis högre och kompetensen hade han på grund av så lång tid såsom vikarie för fadern. "Räddningen", om jag så får kalla det, kom genom poststyrelsens beslut den 31 januari 1859 att utnämna honom till postexpeditör i Slättäng. Postexpeditörsbefattningar hade inrättats vid omorganisationen med 1850 års ingång, samtidigt som de lägsta klasserna postkontor började kallas postexpeditioner. Poststyrelsen fick befogenhet att själv tillsätta föreståndare för postexpeditionerna, men det var regeringen som beslöt om inrättande av nya postanstalter. Detta gällde således både postkontor och postexpeditioner och till och med s k postuppsyningsmansplatser, som hade börjat inrättas i 1830-talets inledning. Om dessa har jag berättat i posthistorisk skrift 215. Där finns också en beskrivning av den skiftande terminologin för olika slag av fasta postanstalter.

Som Postmästaren i Falköping, f. d. Majoren, Reddaren Berndt Otto Granfelt, den 9 innevarande månad aflidit, har Kongl. General Post Styrelsen härmed velat förordna Postskrivaren Axel Anders Otto Granfelt att postmästartjänsten i Falköping under vakansen fortfarande förstås; vid utöfningen af hvilken befattning Granfelt har att ställa sig till efterrättelse författningarne samt hvad honom för öfrigt kan varda i tjänsten anbefalldt; egande han under tiden uppbära den tjänsten åtföljande lön och öfrige förmåner. Det underrörande till efterrättelse lunder. Stockholm den 18 Januari 1858.

Lofn — 3.
 Ch. Sig. — 50
 Signat. — 50
 S. H. R. R. R.

Carl Axel Holsten

Georg Anders

Förordnande för Postskrivaren A. O. Granfelt att befrida Postmästartjänsten i Falköping.

För sin försörjnings skull torde Anders Otto ha blivit glad över utnämningen till chef för det nyinrättade postkontoret i Slättäng. I denna skrift kallar jag den tidens postexpeditioner för postkontor.

Det nya postkontoret med namnet Slättäng låg i Vartofta härad, således på rimligt avstånd från Falköping. Beslut om dess tillkomst fattades av regeringen den 3 december 1858 med rätt för generalpoststyrelsen att flytta postkontoret till en lämplig plats, när så kunde ske med hänsyn till stambanans utbyggnad. På vidstående sida återges en förminskad reproduktion av Granfelts konstitutorial, baserat på en passus i det kungabrev vars första sida återges på främre insidan av detta häfte.

Med utnämningen följde skyldigheten att ställa borgen för uppborren vid postexpeditionen samt att avlägga trohetsed för kungen. Granfelt fick poststyrelsens tillstånd den 4 april att avlägga eden inför magistraten i Falköping. Detta fullföljdes den 11 april 1859.

I ett brev daterat den 31 januari 1859 fick Anders Otto information utöver vad som framgick av det på vidstående sida återgivna konstitutorialet. I det brevet meddelades Anders Otto "att åtskillige innevånare i Slättäng och trakten deromkring förbundit sig att å tjenligt ställe vid gästgivaregården derstädes uppföra och till Postverkets disposition öfverlemla en byggnad innehållande minst 4 rum med kök till bostad och kontor för Postexpeditören, eller ock, i händelse det skulle prövas lämpligt att framdeles förflytta postexpeditionen å anvisande plats vid blifvande jernvägsstationen i Sandhems socken inom tvenne år efter det Kongl. Majts Nådiga beslut meddelas, uppföra sådan byggnad, hvaremellertid trenne rum vid Slättängs gästgivaregård till postexpeditörens disposition kommer att upplåta".

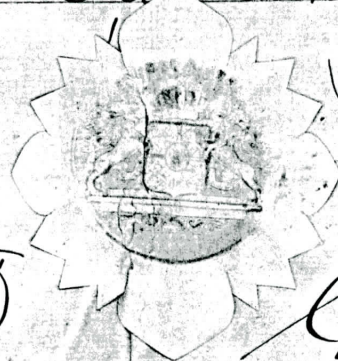
I verkligheten skulle det visa sig, att det sistnämnda alternativet tillämpades och postkontoret förlades sålunda till gästgivaregården. Anders Otto fortsatte emellertid som postskrivare under kaptenen i Falköping till dess dagen för det nya postkontorets öppnande kunde fastställas. I ett brev från generalpoststyrelsen, daterat den 4 april 1859, fick han veta bl a, att postkontoret i Slättäng skulle "öppnas den 1 nästkommande Maj". Tidtabeller för berörda postlinjer följde med brevet, som också bl a innehöll uppgiften att Granfelt "erhåller härifrån för postexpeditionen erforderliga författningar och handlingar jemte skylt, sigill, brefstämpel, vågskålar med balans och insatsvigter, äfvensom framdeles brefflåda och kassakista, hvarförutan Postexpeditören undfår frimärken första gången utan requisition".

Beslutet med Kongl. Majts Nådiga beslut.

Kongl. General Post Styrelsen gör vederligt att, som, enligt Kongl. Majts Nådiga beslut, en Post Expedition skall inrättas vid Slättäng inom Vartofta härad af Skaraborgs län, hvilken Post expedition kan framdeles komma att, då så lämpligt prövas, förflyttas till blifvande jernvägsstation i Sandhems socken, och vid densamma tillstånd i Kongl. Styrelsens åtanke kommit Postskrifvarens Axel Anders Otto Granfelt; att, och i kraft af Kongl. Styrelsen i Nådiga kungad rättighet, varden han Axel Anders Otto Granfelt härmed föroordnad att till vidare vara Postexpeditör i Slättäng, hvar vid han har att ställa sig till efterrättelse författningarna, sin tjänst stied samt hvad honom för öfrigt kan varda i tjensten anbefalott; kommande Granfelt, så länge han densamma bestider, att uppbära det arwode och de öfrige förmåner, omförmälde tjenst åtfölja. Det vederbörande till efterrättelse händer.

För mera visis varden ditte med min underskrift och Kongl. General Post Styrelsens sigill bekräftadt, Stockholm den 31 Januari 1859.

O. S. S. S. S. S.

Löfen — 3:—
Ch. Sig. — 12: 50
Sigtet — 50

Se i Seltom R. R. R.

George Amelin

Konstitutorial för A. O. Granfelt att till vidare vara Postexpeditör i Slättäng.

Den 1 maj 1859 blev således den formella öppningsdagen för postkontoret i Slättäng. Det är svårt att veta från vilken dag det i verkligheten började fungera, men detta torde inte ha någon praktisk betydelse. Möjligen kan filatelister fundera över vilken dag datumstämpeln togs i bruk första gången.

Med Granfelts utnämning följde vissa detaljer, av vilka jag skall beröra en i detta sammanhang, en detalj som jag inte kan minnas mig ha speglat i någon av mina tidigare skrifter. På vidstående sida återges en förminskad kopia av ett förtryckt och kompletterat brev från generalpostdirektören den 21 november 1859. Det torde ha varit Granfelt tillhanda omkring den 25 november. Hans koncept på medsänd blankett in duplo för att lämna begärda uppgifter är daterat "Slättängs Post Expedition den 26 November 1859" och innehåller under rubriken "Första inträdet i Statens tjänst" följande uppgift:

"1846 den 27 Maj började att tjenstgöra och biträda som Postskrivare vid Falköpings Postkontor och sedermera fortfarit till den 8 februari 1859". Eventuella släktforskare torde kanske kunna bringa klarhet i vad Otto Anders sysslade med i Stockholm under tiden där innan han styrde kosan mot Falköping.

Kundunderlaget i Slättäng var förmodligen ganska litet och en stor del av arbetstiden vid postkontoret gick åt att omexpediera poster, eftersom postföringslinjerna från Mariestad och Skövde löpte samman där. Sannolikt fanns också några lösväskor att expediera. Man kan läsa sig till att tiden var knapp för omexpedieringen, eftersom Anders Otto i en hemställan till poststyrelsen i oktober 1860 önskade expeditionstiden för postföraren mellan Jönköping och Mariestad utsträckt från en halv till en timma. Detta medgav poststyrelsen, efter konstaterande att den därigenom senarelagda ankomsttiden inte förorsakade komplikationer i Mariestad.

Ett annat ärende av större räckvidd, som Anders Otto skulle sätta sig in i, var regeringsbemyndigandet den 9 mars 1860 för poststyrelsen att utan regeringens hörande inrätta poststationer "vilka äro ämnade att, såsom expeditjonskontor, för mera aflägsna orter underlätta förbindelsen med närmaste postkontor eller postexpedition". Visserligen hamnade inte någon poststation inom hans förvaltningsområde efter det att bemyndigandet väl hade börjat tillämpas den 15 februari 1861, men det var nödvändigt att känna till tillämpningsbestämmelserna för post till och från poststationerna. De var besvärliga under de första åren efter starten. Man måste t ex sätta sig in i instruktionen av den 4 oktober 1860 för poststationsföreståndare, vilken följdes av förklaringar och föreskrif-

Till utnämnde Postexpeditoren i Slättäng.
Axel Anders Otto Granfelt.

Som Kongl. Maj: i Nåd. förordnad, att, för kompletterande af den Malstikets, hvitkon, upplagande Rikets Røde Embets och Tjenstemænds till nämnd, föreskräts, tiden för deras inträde i Statens tjänst, när de blifvit utnämnde till en innehållande tjänst, samt huruvida de förmått innehålla annan tjänst, till eller annan utmärkelse, blifvit från tjänsten utgifven, uppgifles om förändringar ibland Postens Rikets och Tjenstemænds ordliga stela aflemmas, så för Kongl. General Post Styrelsen, för fullgörande af den föreskrift Kongl. Styrelsen i detta hänseende erhållit, förmedlet anbefalla utnämnde Post Expeditoren att skyndsamt och sederst inom den föreskrifvade tiden bit erkänna med ofordeliga upplysningar, uppställde på sått å andra sidan meddelade formulär enligt den hvarvid iakttagas, att första innehållet i Statens tjänst räknas från det någon blifvit i Postens eller annat Embetsverk inskrifven eller uti militär eller civiltjänst anlagan; och frikallas insändandet af dessa uppgifter och från oflemmandet af varitlig personalförteckning i förskrifvade ordning. Stockholm den 21 November 1859

Axel Anders Otto Granfelt
George Ansell

ter i ett cirkulär den 4 mars 1861, återgivet nedan med fortsättning på nästa sida. Jag kan föreställa mig den flitige Anders Otto bry sig med att tolka instruktionen och kompletteringen i cirkuläret.

N° 15.

Stockholm den 4 Mars 1861.

C i r k u l ä r

till samtliga Postförvaltare i Riket.

På förekommen anledning meddelar Kongl. General-Post-Styrelsen härmed följande förklaringar och föreskrifter i afseende å korrespondensen till och från poststationer af det slag, för hvilka blifvit utfärdad Instruktionen af den 4 October 1860.

Alla privata bref, som med de af Kongl. Postverket bekostade poster befordras mellan någon af nämnde poststationer och närmaste postkontor eller postexpedition, skola vara underkastade vanligt brefporto å 12 öre per enkelt bref.

Sålunda kommer t. ex. ett bref från Sundsvall till Torps poststation och alla der bortom belägne orter att draga vanligt brefporto, äfvensom emellan Gagnef och Noret eller Gagnef och Lerdal, hvaremot bref, vaxlade emellan två närbelägna poststationer, t. ex. mellan Noret och Lerdal, komma att, såsom förut, behandlas såsom lösbref.

Härigenom må emedlertid korrespondent, boende invid eller bortom poststation, ej betagas rättigheten att, om han så önskar, få, på sätt Instruktionens 13 §. 2 mom. medgifver, sina bref och tidningar sig tillställde uti lösväska från närmaste postkontor eller postexpedition, eller från sitt hemvist bref dit uti sådan väska befordrade. Dock komma härvid brefven att vara underkastade vanligt brefporto, och, då de äro rekommenderade, fastställde rekommendations-afgifter.

Vid de fall att postkontor eller postexpedition uti lösväska, afsedd att med post befordras förbi en poststation, innesluter bref, som ej till postkontoret eller expeditionen karterats från annan postanstalt, utan äro å kontoret eller expeditionen direkte inlemnade eller dit med lösväskor ankomna, böra dessa bref uppföras å den till poststationen utfärdande brefförteckning, men med anteckning derå, att brefven äro uti lösväska inneslutne, till följd hvaraf de ej af poststationen komma att behandlas.

Bref, adresserade till postkontor eller postexpedition och dit med post ankomne uti lösväskor, tillhörige invid poststation eller i orten bortom densamma boende personer, måste liksom dylika å sjelfva poststationen inlemnade bref vara med frimärken behörigen försedde (frimärkta), innan de få till adressaterna utlemnas.

Dylika, i lösväskor inneslutne, bref skola af vederbörande postförvaltare protokolleras och journaliseras, såsom voro de till eller från sjelfva poststationen och i öfverensstämmelse med hvad Cirkuläret den 3 sistlidne December N° 44 i detta afseende föreskrifver.

Slutligen och då uti Journalen öfver afgifterne för de med Ångbåtar etc. ankomne bref någon kolumn icke finnes för rekommendationsafgifter, och journalen ej eller eger utrymme för flere kolumner, böra afgifterne för de rekommenderade bref, som i denna journal skola intagas, uppföras i samma kolumn, som för portot, men skiljas under summan från sjelfva portot, så att dessa olika intrader under sina behöriga rubriker blifva i kvartals-förslager och årsräkningar synlige. Stockholm den 4 Mars 1861.

O. W. STAEL VON HOLSTEIN.

Wilhelm Roos.

En annan detalj som postmästarna måste ägna sig åt var följderna av ett cirkulär den 18 september 1862, något som råkade sammanfalla i tiden med avvecklingen av postkontoret i Slättäng. En särskild promemoria hade upprättats av postinspektören i Stockholm om "hvad som bör iakttagas vid vågbalansernas uppställande och begagnande m. m." Denna återges nedan.

P. M.

rörande hvad som bör iakttagas vid de nya vågbalansernas uppställande och begagnande m. m.

1:o. Hängslet, eller den del, uti hvilken balansen skall hvila, frigöres från dam och stoft, synnerligen i pannrummet, och upphänges ledigt på en spik, krok eller tapp af trä, så att den ofvantill anbragta messingsplåten med sin spets eller index är vänd framåt.

2:o. Sedan inskrufvas visaren varsamt i balansen, tills den med sin ansats ligger an emot den senare, och ställes så, att visarens plan eller största bredd står i rät linie med balansens längd.

3:o. Härefter insättes balansen uti hängslet genom de på högra sidan gjorda inskrifningar, med den sidan fram, hvarå står "O. P. H., Patent"; hvarvid efterses att balansens midtelaxel noga hvilar uti pannrummet emellan de påskrufvade blecken.

4:o. De gamla vågskålarne begagnas till den nya balansen. Men, skulle, vid deras upphängande på balansen, jemnvigt icke ega rum — hvilket naturligtvis inträffar, om skålarne icke äro lika tunga — eller m. a. o. om visaren skulle i mer eller mindre mån afvika från spetsen å den vid hängslet fästade messingsplåten, så afhjelpes detta antingen genom affilning (afskrapning) å den tyngre skålen eller ock genom tillägg i tyngd på den lättare, intilldess visaren pekar på förberörda spets eller index.

I övrigt torde arbetstiden för Anders Otto mestadels ha gått åt till expeditonsöromål och sådana ändringar av arbetsrutinen som följde på nya tider för anslutande postföringslinjer. Detta var kanske den viktigaste sysselsättningen för postmästaren vid ett transitpostkontor, som Slättäng kan sägas ha varit genom sitt läge vid två sammanfallande postlinjer. Redan 10 dagar efter att hans postkontor hade öppnats skriver han bl a följande i ett brev till sin syster Charlotte:

"I eftermiddag reser jag kanske till Dintestorp, annars trivs jag bäst hemma för att sköta mitt postkontor, som jag är upptagen med för det mesta både dagar och nätter; det är inte annat än strykande poster".

Det kunde också röra sig om ett och annat banalt ärende, varav upprinnelsen för ett sådant återges nedan. Utan tillgång till konceptboken måste den intresserade gå till de i Riksarkivet numera förvarade handlingarna för att få veta hur postmästaren hanterade den av ärendet påkallade reklamationen.

KONGL.
General Poststyrelsen

De Postexpeditionen i Slättäng.
Hus Kongl. General Poststyrelsen har befunnit an-
maldt, att ett, enligt postkontoret i Örebro gittes den
28 iulidna mån, derutades inlämnadt fästet rekum-
menderadt bref om ett led vigt till Slättäng och f.
Jonsson ej kommit till sin egare,
med anledning hvaraf Postexpeditionen anbefaller
att med omgående fäst till Kongl. Styrelsen lemnas
uppgift om detta bref annu finnes i Postexpeditionen) gäll-
liggande samt, för sådant fall, orsaker hvarför det ej
kommit adressaten tillhanda. Stockholm den 7 augusti 1862.

Järnvägsbyggnationen gick vidare och tidpunkten närmade sig för avvecklingen av postkontoret i Slättäng. Den 9 oktober 1862 skrev generalpoststyrelsen ett brev till Anders Otto med följande text:

"Som Kongl. General-Post-Styrelsen är betänkt på att, i anseende till den omreglering af postgångarne, som blir en följd af jernvägans utsträckning, hos Kongl. Majt i underdånighet till indragning föreslå postexpeditinen i Slättäng och samtidigt därmed inrätta en ny postexpedition i Wretstorp vid Vestra Stambanan,

så har Kongl. Styrelsen funnit skäligt härigenom infordra Postexpeditörens yttrande huruvida Postexpeditören önskar att blifva transporterad till Wretstorks postexpedition eller föredrager att förflyttas till det mera närbelägna Mullsjö, i hvilken händelse den person, D O Dahlquist, vilken erhållit förordnande att tills vidare vara postexpeditör i Mullsjö, kunde komma att förflyttas till Wretstorp.

Då den ifrågavarande förändringen bör försiggå i början af nästinstundande november månad, eger Postexpeditören att det härigenom infordrade yttrande med omgående post till Kongl. Styrelsen insända".

Anders Otto fick inte någon betänketid utan måste med vändande post svara på vilket val han gjorde. Han valde Mullsjö, trots att han var medveten om att även det postkontoret skulle dras in i takt med järnvägens fortsatta utbyggnad och han sålunda skulle bli tvungen att flytta på nytt efter relativt kort tid.

Frans Oskar Dahlqvist, vilken hade sex år såsom postskrivare bakom sig, innan poststyrelsen utnämnde honom till postexpeditör i Mullsjö, fick således finna sig i att poststyrelsen den 23 oktober samma år omplacerade honom till Vretstorp. Där blev han kvar som chef till pensioneringen i januari 1898. Titeln postexpeditör ändrades till postmästare från 1882 års ingång då det "äldre slaget postexpeditioner" åter började kallas postkontor.

Här bör kanske tilläggas att tillkomsten av ett postkontor i Vretstorp den 1 november 1862 inte hade med omorganisationen på Södra stambanan att göra. Ett regeringsbeslut den 11 juli 1862 om indragning av postkontoret i Ramundeboda förutsatte nämligen inrättande av en postanstalt i Vretstorp. Poststyrelsen fick själv avgöra "på sig förekommande omständigheter" om det skulle vara en postexpedition eller en poststation. Poststyrelsens val av det första alternativet gav en reträttplats för Dahlquist. Han hade utnämnts till chef i Mullsjö så sent som den 4 september 1862 trots att man då var medveten om att befattningen där rimligtvis borde erbjudas Anders Otto vid den närliggande postexpeditionen i Slättäng som var under avveckling enligt ett tidigare regeringsbeslut.

Informationen från poststyrelsen till Granfelt var försiktigt formulerad med bl a uppgiften att postkontoret i Slättäng **borde enligt poststyrelsens uppfattning "sedan särskild postexpedition öppnas i Mullsjö, helt och hållet indragas; hvarom äfven Kongl. Styrelsen hos Kungl. Majt gjort underdånig framställning"**.

På Granfelts ansvar låg naturligtvis avvecklingen av postkontoret i Slättäng med oktober månads utgång 1862. Detta betonade poststyrelsen i brev den 23 oktober:

"Intilldess postanstalten i Slättäng varder definitivt upphäfven och medan ännu dit adresserade bref med posterna anlända, eger Postexpeditören gå i författning derom, att dessa bref och tidningar mm varder behörigen expedierade.

Genom anslag å nuvarande postexpeditionslokalen bör Postexpeditören underrätta allmänheten, att expeditionen är tills vidare förflyttad till Mullsjö."

Andra åtgärder i slutskedet för postkontoret i Slättäng rörde avveckling av landsvägspostföringen på sträckan norrut från Slättäng, då tågen började gå mellan Falköping och Mullsjö samt organisation av diligenspost från Mullsjö söderut till Älmhult, dit norra stambanan hade hunnit växa söderifrån.

Medan postkontoret i Slättäng ännu fanns kvar, var det postmästaren i Mullsjö (Dahlquist), som skulle ta sig an dessa frågor. Men denne var bara tillsatt "på papperet" och kunde inte gärna tillträda befattningen, eftersom postkontoret i Mullsjö inte skulle öppnas förrän den 1 november 1862, d v s samtidigt med att postkontoret i Slättäng drogs in. I verkligheten tillträdde sålunda Dahlquist aldrig befattningen i Mullsjö. Hans första funktion som ordinarie postmästare började i stället i Vretstorp. Följden blev att Anders Otto fick ta ansvar även för ärenden som berörde Mullsjö.

Man kan sålunda konstatera, att skrivelser från poststyrelsen till postmästaren i Mullsjö före den 1 november 1862 expedierades till Anders Otto i Slättäng. Från poststyrelsens skjutsavdelning fick han sålunda ett brev, daterat den 20 oktober 1862 och adresserat till postexpeditionen i Mullsjö. Det innehöll instruktioner om diligensfarten från november månads ingång på sträckan mellan Mullsjö och Älmhult. Anbud på diligensbefordran hade ännu inte infordrats, varför diligensen skulle gå från gästgiverierna mot gällande skjutstaxor "till dess beting kunna erhållas, hvarom allt Kungl. Majts Befallningshafwande blifvit anmodad föranstalta".

Andra praktiska arrangemang speglas i brevet till postkontoret i Mullsjö med uppgifterna (v g vänd blad)

"att emellan Jönköping och Mullsjö skall begagnas mindre wagnar, men hvilka dock i anseende till vägens svårare beskaffenhet fortskaffas med trenne hästar; samt

att postkontoret i Jönköping blifvit förstärkt att i behörig tid afsända tvänne af Jönköpings postiljoner till Mullsjö för att derifrån afgå med diligenserne de två första gångerna Lördagen den 1 och Söndagen den 2 nästkommande November".

Den 38 km långa delsträckan mellan Falköping och Mullsjö öppnades för allmän tågtrafik den 8 november 1862. Mot den bakgrunden är det tveksamt om det verkligen var de ovan angivna dagarna som de första diligenserna utgick från Mullsjö.

Det är naturligtvis tänkbart att arbetståg mellan Falköping och Mullsjö medförde post under ett antal dagar före den formella öppningsdagen, men det ligger utom räckhåll för mig att i Växjö forska i denna obetydliga detalj.

Vi bör kanske därför utgå från att hittills i olika publikationer meddelade uppgifter att postkontoret i Slättäng "flyttades" till Mullsjö den 1 november 1862 överensstämmer med verkligheten. Jag förmodar att forskning i de till Riksarkivet från poststyrelsens centralarkiv överförda handlingarna kan bekräfta detta.

När omorganisationen väl var genomförd och konsekvenserna av den från Falköping till Mullsjö förlängda tågföringen kunde överblickas, fanns det möjlighet att göra erforderliga justeringar. En sådan speglas i ett brev från poststyrelsen till postexpeditionen i Mullsjö den 4 december 1862. Där konstaterar poststyrelsen sig ha "ansett nödigt att en postiljon tills vidare stationeras i Mullsjö för att åtfölja posten å jernvägen deremellan och Falköping samt derjemte biträda med posttransporter så väl emellan Falköpings postkontor och jernbanestationen derstädes som vid Mullsjö".

För detta ändamål förflyttades postiljonen i Halmstad Bengt Andersson till Mullsjö och påbörjade genast sina resor på denna stump av södra stambanan. I ett samtidigt avsänt brev från poststyrelsen till postkontoret i Halmstad angående den förflyttade postiljonen meddelades att postkontoret i Halmstad "eger tilldela honom ersättning för kostnaden vid resan, som verkställs i Post Diligensen och utan afgift, om passagerarnes rätt derigenom ej försämrats, samt för övrigt å jernbanan".

Till de sista orden måste man ställa sig frågande, då delsträckan mellan Jönköping och Mullsjö inte öppnades för allmän trafik förrän den 1 dec 1863. Förmodligen avsågs den fortsatta resan norrut från Mullsjö, eftersom postiljon Andersson skulle påbörja sina resor i Falköping trots stationeringen i Mullsjö.

Av andra praktiska detaljer speglas en som gäller förhållandet till postkunderna vid postexpeditionen i Mullsjö i det i förminskning nedan återgivna svar som Anders Otto fick på en förfrågan som han gjorde den 1 december 1862.

Till Post Expeditionen i Mullsjö.
Med anledning af Post Expeditionens Skrifvelse den 1
dennas angående ankomsten och afgångstid för posterna vid
Mullsjö Post Expedition, vill Kongl. General Post Styrelsen befr.
sa Post Expeditionen härmed anbefallt, att i Post Expeditionens
förstuga upfatta anslag, innehållande uppgift om tiderna för
posternas ankomst till och afgång från postexpeditionen jemte
underrättelse att postexpeditionen skall för brefs emottagande
och utlämnande hållas öppen från kl. 8 till 12 förmiddagen
och från kl. 2 till 7 eftermiddagen alla dagar, utom Lön-
och Helgedagar, då postexpeditionen är stängd under
gudsstämman, samt att bref, som till postexpeditionen in-
lämnas intill en timme före den bestämde tiden för po-
stens afgång skall med samma post vinna befordran.
Stockholm den 4 December 1862.

Anders Otto

Kort tid efter starten för postkontoret (postexpeditionen) i Mullsjö förbereddes i poststyrelsen den stora omställning i samarbetet med statens järnvägsnät som kom att redovisas i styrelsens cirkulär nr 2 för år 1863. Jag har berättat om det i åtskilliga skrifter och t ex återgett cirkulärets båda första sidor i boken "Kommunikation i Allbo". Jag skall ändå här ge plats åt en kort sammanfattning.

Poststationer började, som jag tidigare nämnt, inrättas den 15 februari 1861. Det blev den till antalet största gruppen och kunde delas upp i lantpoststationer och järnvägsstationer. De sistnämnda ökade i antal i takt med järnvägsbyggandet och omfattade som mest mer än 1400. Gruppen existerade under omkring 110 år.

Från den 16 februari 1863 tillämpades en överenskommelse mellan dåvarande SJ och postverket, som vid presentationen fick följande lydelse i utdrag i ovannämnda cirkulär:

"Med undantag endast för Södertelje övre station ävensom alla de orter, å vilka finnes postkontor eller postexpedition, bliva vid samtliga Statens järnvägsstationer även inrättade poststationer, vilka i allmänhet och där ej särskilt annorlunda förordnas, förestås av stationsinspektör, stationsmästare eller annan järnvägstjänsteman på stället".

I Mullsjö fanns en postexpedition och det blev sålunda enligt cirkulärets formulering inte aktuellt att förena post- och järnvägsgrömmål där. Postmästare Granfelt fick naturligtvis ta noga del av det nämnda cirkulärets innehåll, som bland annat innehöll beslutet att någon vidare befordran av lösväskor inte ansågs böra ifrågakomma på järnvägslinjerna. Detta var ändå inte helt ovedersägligt och vissa postmästare, däribland Granfelt, fick fördjupa sig i undantag som meddelades i särskilda brev från poststyrelsen. Sålunda fick Granfelt läsa en komplettering till cirkulärbestämmelserna i ett brev, daterat Stockholm den 26 januari 1863, med bl a följande text:

"Med afseende emedlertid derå att hithörande föreskrifter icke kunnat meddelas annat än strax innan desamma skola tillämpas, kunde för väskägarna lätteligen möta svårighet att genast undvara detta befodringsmedel, innan desamma hunnit meddela sina korrespondenter underrättelse om den förändrade postadressen samt göra anmälan om tidningars erhållande genom postkupén i stället för genom de postkontor eller postexpeditioner, vid hvilka prenumerationsavgifterna blifvit erlagde;

hvarföre inom utgången af nästinstundande kvartal icke bör förmenas korrespondent, som önskar fortfarande begagna sig af lösväska, att såsom förut få densamma, jemte öfriga postförändelser afgiftsfritt befodrade å jernvägen".

Inte bara de "riktiga", utan även de små postkontoren, vilka kallades postexpeditioner under perioden 1850-1881, däribland Mullsjö, fick sig underställda poststationer efter hand som poststyrelsen beslöt inrätta sådana. Det på föregående sida berörda cirkuläret medförde bl a att poststationer öppnades med namnen Vartofta, Sandhem och Falköping-Ranten, alla lydande under Mullsjö.

Särskilda instruktioner utarbetades för tjänstgöringen vid poststationerna. Poststyrelsen underrättade postmästare Granfelt i ett brev den 5 februari 1863, att stationsinspektörerna på ovannämnda tre platser blifvit antagna till poststationsföreståndare samt att

"hvardera af dessa böra derfor genom Postexpeditionen ofördröjligen tillställas två exemplar af den förstnämnde instruktionen samt derjemte meddelas underrättelse derom, att poststationerna komma att öppnas den 16 innevarande månad.

Arvodet för hvardera af dessa poststationsföreståndare kommer att tills vidare utgå med Två hundra riksdaler årligen".

I ett fall justerades beloppet genast enligt nedan återgivna brev.

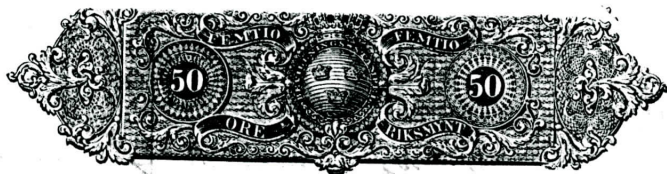
Till Postexpeditionen i Mullsjö.

Med ändring af hvar Kongl. General Poststyrelsens skrifvelse den 5 nästlidne februari derom innehåller meddelas

att arvodet till poststationsföreståndaren i Falköping-Ranten bör tills vidare utgå med ett årligt belopp af trehundra / 300 / riksdaler. Stockholm den 2 mars 1863.

O. A. Sandholm

De fåtaliga handlingarna från den korta perioden för förvaltningspostkontoret i Mullsjö avslöjar i stort sett bara vardagliga ärenden som Granfelt hade att bestyra, t ex ändra tidtabeller för diligensen mellan Mullsjö och Älmhult via Jönköping och annonsering därom i tidningarna.

Med bifall till gjord ansökan transporterades och förordnades Kongl. General Post Styrelsen härigenom postexpeditören i Mullsjö Med Anders Otto Granfelt att till vidare vara postexpeditör i Alvesta, vid utöfningen af hvilket befattning han har att stå sig till efterutläste författningarna, såd tjänsted samt hvad honom för öfrigt i tjänsten kan vara anbefalldt, i gånge Granfelt, från den tid han postexpeditörbefattningen i Alvesta emottogel och så länge han densamma förrättar, att i behörig ordning åtagita de med densamma förenade inkomster, med skyldighet dock att underkasta sig den reglering af dessa, som han framdeles värda förtälda. Stockholm den 30 augusti 1863

Anders Otto Granfelt

Alvesta nästa

I god tid före öppnandet i sin helhet av södra stambanan, vilket kom att äga rum den 1 december 1864 på den 60 km långa sista delsträckan Sandsjö-Nässjö-Jönköping förbereddes erforderliga förändringar i postkontorsnätet. För Anders Otto Granfelts del blev en förändring aktuell redan den 1 december 1863, då den 31 km långa delsträckan från Mullsjö till Jönköping togs i bruk.

Två månader tidigare hade den 32 km långa delsträckan mellan Liatorp och Alvesta på det söderifrån kommande spåret öppnats för allmän trafik. Med tillämpning av ett beslut om att under byggnadsperioden efter hand inrätta postkontor vid nya ändpunkter skulle man därför kunna tänka sig att ett postkontor hade inrättats i Alvesta den 1 oktober 1863 samtidigt med att tågen började gå regelbundet från Liatorp. Denna utökning av postkontorsnätet sköts emellertid upp två månader och samordnades med avvecklingen av postkontoret i Mullsjö den 1 december 1863.

Granfelt hade åter ställts inför valet mellan att söka sig till ett annat önskat postkontor eller att förflyttas. Det sistnämnda alternativet gällde förflyttning till Alvesta, vilket han valde genom formell ansökan till poststyrelsen. Beslutet om bifall till denna återges i en förminskad reproduktion av resolutionen på vidstående sida.

Framförhållningen i beslutsprocessen var ovanligt god i detta skede. I ett brev den 26 oktober 1863 meddelades Granfelt poststyrelsens beslut att en poststation skulle öppnas i Habo den 1 december, lydande under Jönköpings postkontor och att från samma poststationerna Falköping-Ranten, Vartofta och Sandhem skulle överföras från Mullsjö till Jönköpings förvaltningsområde.

Tio dagar senare daterades i poststyrelsen ett brev till Granfelt med förhållingsorder inför flyttningen till Alvesta, vars postkontor skulle öppnas den 1 december. Däri anbefalldes han

"att i Alvesta inställa sig så tidigt, att Postexpeditören kan sin derstädes erhållna befattning nämnda dag tillträda.

För postexpeditionen nödiga effekter, handlingar, frimärken m m blifva Postexpeditören tillsända från Älmhult.

Enligt Kongl. Majts nådiga bref den 22 sistlidne maj eger postexpeditören i Alvesta uppbära, utom vanlig postexpeditörsaflöning, det anslag till skrivarehjelp, tvåhundra riksdaler, som finnes öfrige postexpeditioner vid jernbanan förunnadt".

Under den sista månaden för Granfelt i Mullsjö möter vi samma fenomen som han fick uppleva under tiden närmast före flyttningen till Mullsjö. Han fick ju då i Slättäng handlägga de skrivelser som var adresserade till postexpeditionen i Mullsjö.

I hembygdsföreningens samling finns sålunda ett brev, daterat den 12 november 1863 men adresserat till (den ännu obefintliga) postexpeditionen i Alvesta. Det avser överlämning av tidtabeller för diligenslinjerna Jönköping-Alvesta och Växjö-Alvesta.

Tidtabell

för postdiligensen å linien **Jönköping—Alvesta.**

(Kongl. brefvet den 22 maj 1863.)

Från Jönköping.				Mil.	Postanstalter och skjutsstationer.	Från Alvesta.			
Dagar.						(Denna spalt läses nedifrån och uppåt).			
An- komst. kl.	Af- gång. kl.	f. m. eller e. m.		Dagar.	An- komst. kl.	Af- gång. kl.	f. m. eller e. m.		
S. M. T. O. Th. F. L.	—	5½ e. m.	1	Jönköpings postkontor . . .	T. O. Th. F. L. S. M.	11½	—	f. m.	
S. M. T. O. Th. F. L.	6½	6½ e. m.	1	Barnarps gästgäfvaregård .	T. O. Th. F. L. S. M.	10¼	10¼	f. m.	
S. M. T. O. Th. F. L.	7½	7½ e. m.	2	Stigamo . . . dito . . .	T. O. Th. F. L. S. M.	9¼	9¼	f. m.	
S. M. T. O. Th. F. L.	10	10 e. m.	1¾	Scenarums . . . dito . . .	T. O. Th. F. L. S. M.	6¾	6¾	f. m.	
M. T. O. Th. F. L. S.	12¼	12½ f. m.	1¼	Wrigstads postkontor . . .	T. O. Th. F. L. S. M.	4	4½	f. m.	
M. T. O. Th. F. L. S.	2	2 f. m.	1	Starvults gästgäfvaregård .	T. O. Th. F. L. S. M.	2½	2½	f. m.	
M. T. O. Th. F. L. S.	3¼	3¼ f. m.	1¼	Bo . . . . . dito . . .	T. O. Th. F. L. S. M.	1¼	1¼	f. m.	
M. T. O. Th. F. L. S.	4¾	4¾ f. m.	1	Matkulls . . . dito . . .	M. T. O. Th. F. L. S.	11¾	11¾	e. m.	
M. T. O. Th. F. L. S.	6	6 f. m.	1½	Ölrs . . . . . dito . . .	M. T. O. Th. F. L. S.	10½	10½	e. m.	
M. T. O. Th. F. L. S.	8½	— f. m.		Alvesta postexpedition . . .	M. T. O. Th. F. L. S.	—	8	e. m.	
Summa				11¾					

Den 12 november daterades också ett brev till postexpeditionen i Mullsjö med beslutet att "diligensfarten å linien Mullsjö-Jönköping kommer att indragas efter det de resor blifvit fullbordade, som företagas från Jönköping och från Mullsjö måndagen den 30 innevarande månad".

Ytterligare några brev föranledde Granfelt till vissa åtgärder men förmodligen hade han nu bättre tid att rusta sig för avfärden till Alvesta än vad han haft vid de tidigare flyttningarna till Slättäng och Mullsjö. Han gifte sig under tiden i Mullsjö den 8 december 1862 med Adeline Christina Sörqvist och fick den 10 oktober 1863 dottern Anna Olga Maria. Anna skulle, som framgår av inledningsavsnittet, så småningom bli föreståndare för poststationen i Vrigstad. Tre andra barn föddes under Granfelts tjänstgöring i Alvesta.

Enligt postforskaren Lorentz Bjurman i Malmö "lär Granfelt ha inrättat postkontoret i den s k Elmlundska fastigheten vilken revs 1967. Där hyrde han in sig och sin familj och upplät rum åt postlokalen, till vilket han fick ett årligt bidrag på 100 riksdaler, som också skulle täcka kostnaderna för värme och lyse".

I hembygdsföreningens samling finns ett papper som förefaller ha att göra med den fastighet, som Granfelt lät uppföra i Alvesta. Jag finner den värd att återge.

Såsom bidrag åt Postmästare Granfelt till hans be-
svande byggled i Stefurstad, såsom en ringa gård åt
honom för det utmärkte jätt kvarn han skött
sina äligganden som postmästare drottades, tackas
af
J. Rosentrot ————— Kr. 100.00 bet.
W. Gyllenbrök ————— " 100.00 bet.
C. Thorenström ————— " 100.00 bet.
J. Elphens, Murky ————— 10 styck bräder bet.
J. Petrus Sjögren ————— Kr 50.00 bet.
Pehr Thorenström ————— " 100.00 bet.
En för öfrigt var okänd ————— " 10.00 bet.
Frisörinnan Sjögren ————— 10 styck bräder bet.
Ewa Strömquist ————— Kr 100.00 bet.

Det är tveksamt om Granfelt trots stor uppskattning från postkunderna verkligen trivdes i Alvesta, där han dock kom att verka till pensioneringen 1894, omkring ett år innan han avled. Vad som talar för att han inte trivdes är konceptanteckningar i Vrigstads hembygdsförenings samling. De visar att han i november 1868 sökte den ledigförklarade befattningen som postmästare i Motala. Den var ledigförklarad efter innehavarens frånfälle, "militärpostmästaren" Evald August Lindencrona. Granfelt kom i andra rummet vid tillsättningsproceduren och fick dessutom generalpoststyrelsens förord, men regeringen tillsatte en pensionerad militär.

Trots strävanden av den år 1867 tillträdande generaldirektören Wilhelm Roos att motverka att kungen tillsatte pensionerade militärer till postmästare fortsatte regeringen med sådana utnämningar ännu nära nog ett årtioende. Det torde för Granfelt ha varit en besvikelse att uppleva att major Carl Georg Gabriel Hagberg utan några som helst postala meriter gick förbi honom vid tillsättandet av postmästartjänsten i Motala.

Ett nytt försök att komma från Alvesta gjorde Granfelt, när han sökte den ledigblivna befattningen som postmästare i Lindesberg, vars innehavare Samuel August Ekerman avled i juli 1873. Inte heller denna gång nådde Granfelt sitt mål, men det var inte en militär som stod i vägen för honom denna gång utan hans kollega fem mil söder om Alvesta, Magnus Assarsson i Älmhult. Denne blev postmästare i Lindesberg och verkade där till sin död 1878.

Granfelt fick förbli vid postkontoret i Alvesta.

Andra "ändpostkontor" vid Södra stambanans tillkomst.

Det kan vara på sin plats att här också lämna några uppgifter om andra förvaltningspostkontor utmed södra stambanan. Visserligen var i vissa fall avsikten att låta dem flytta vidare till banans ändpunkter efter hand som den växte fram från söder resp från norr, men denna idé tillämpades inte för större orter, där man beräknade att behov skulle kvarstå att ha ett förvaltningspostkontor även efter att rallarna vandrat vidare. Därför blev t ex postkontoren i Hässleholm, Älmhult och Alvesta och Nässjö permanenta från början, något som också var förutsett i besluten i de kungliga breven.

På de sista sidorna av detta häfte lämnar jag kortfattade uppgifter kring tidpunkterna för tillkomsten av förvaltningspostkontor, såväl tillfälliga som permanenta, utmed södra stambanan på en tänkt färd norrut med början i Hässleholm.

Hässleholm

Permanent från början blev postkontoret i Hässleholm, som enligt ett medgivande i ett kungligt brev den 16 november 1860 kunde öppnas den 1 mars 1861. Den nära två år senare överenskommelsen om förening med post på järnvägsstationer gällde inte sådana platser, där det redan fanns ett postkontor.

Sålunda blev det inte tal om något lokalt samarbete i Hässleholm mellan post och järnväg. Postcheferna där hade naturligtvis bry med transporter mellan tågen och postlokalen.

Den förste som hade sådana bekymmer i Hässleholm var Erik Johan Ode (1861-1881), följd av Carl Axel Theodor Esselius (1881-1901), Axel Henning Carlander (1901-1914) och Karl August Rudolf Kindblom (1915-1931). Samtliga nämnda kan man möta i olika situationer i arkivhandlingar som legat till grund för organisatoriska förändringar i området närmast söder om Hässleholm, även när det gäller järnvägspoststationerna. Om verksamheten vid själva postkontoret finns inte mycket att berätta i anslutning till järnvägen.

Älmhult

Poststyrelsen fick bemyndigande i ett kungligt brev den 11 juli att inrätta en postexpedition i Älmhult, när trafiken på södra stambanan utsträcktes dit. "Kungabrevet" i fråga är antecknat som inkommet till poststyrelsen den 8 augusti 1862.

Ur detta tio sidor långa brev till poststyrelsen har jag funnit lämpligt citera följande (med moderniserad stavning):

"Samtidigt med järnvägstrafikens utsträckning, på sätt förut blivit anmält, haven I ansett bliva behöfligt att inrätta nya postexpeditioner vid järnvägsstationerna Sparreholm, Katrineholm, Hallsberg, Finnerödja, Mullsjö och Älmhult, om öppnande å vilket sistnämnda ställe av postanstalt särskild famställning blivit hos Eder gjord uti en Eder underdåniga memorial jämväl bifogad skrift; Och då vid dessa expeditioner, komme att avsändas och emottagas post, åtminstone två gånger om dagen, samt i övrigt tjänstgöringen vid desamma sannolikt komme att bliva mera ansträngande, än vad den i allmänhet är vid de flesta andra postexpeditioner, haven I, som icke trott Eder böra för dessa underdånigst föreslagna nya expeditionernas föreståndare begära enahanda avlöningsförmåner, tillsammans 1.400 Rdr, som vore anslagna vardera av postexpeditionerna vid järnvägsstationerna i Töreboda och Hässleholm, dock trott Eder böra i underdånighet hemställa, att de postexpeditörer, som kunna komma att anställas i Sparreholm, Katrineholm, Hallsberg, Finnerödja, Mullsjö och Älmhult, måtte utom de postexpeditörer i allmänhet tillkommande förmåner - nämligen årligt arvode 500 Rdr samt anslag till kontorshyra och expenser 100 Rdr - äga att i likhet med nuvarande postexpeditören uti Ramundeboda, uppbära i årligt anslag till skrivarebiträde 200 Rdr vardera. ---

Vad I sålunda uti förevarande Memorial underdånigst hemställt och föreslagit hava VI funnit gott till alla delar gilla och bifalla, varjämte VI velat i nåder anbefalla Eder taga under överbäggande, huruvida icke jämväl diligensförbindelse emellan städerna Kalmar och Halmstad över Växjö må kunna tillvägabringas, i vilket avseende I äger att med underdånigt yttrande till OSS inkomma.

Vi befalle Eder Gud Allsmäktig nådeligen. Stockholms Slott den 11 juli 1862.

Carl

Till GeneralPostStyrelsen, angående de förändringar i avseende på postbefordringen m m som böra vidtagas samtidigt med öppnandet av åtskilliga nya järnvägslinjer. "

Från 1882 års ingång kallades postexpeditionerna åter postkontor. Jag har av praktiska skäl i allmänhet använt den beteckningen även under perioden 1850-1881, då de mindre postkontoren kallades postexpeditioner enligt gällande terminologi.

Den förste stationsinspektorn i Älmhult var P Liljedahl. Han behövde inte ägna sig åt posttjänst, eftersom postkontoret fick en av poststyrelsen tillsatt föreståndare enligt kungligt medgivande.

Till postmästare i Älmhult utnämndes Magnus Assarsson, vid ansökningstillfället tf postinspektör i Visby. Han fick mycket att beställa redan från start. En postdilgens förband Älmhult med Mullsjö via Växjö. Ett komplicerat expeditionssystem användes för diligensposten. Bara tjänstemän, som hade utbildats för arbete vid postkontor, hade kunskaper och befogenhet att klara sådan. I detta häftes tidigare avsnitt om Alvesta har jag bl a berättat att postmästare Assarsson sökte och fick befattningen som postmästare i Lindesberg i konkurrens med Anders Otto Granfelt.

Alvesta

Utöver uppgifter under rubriken "Alvesta nästa" med början på sid 27 har jag funnit det lämpligt att här ge ytterligare utrymme åt turererna kring tillkomsten av postkontoret där.

Även om mycken forskning har bedrivits kring de första postkupéernas tillkomst, råder det tveksamhet om starten för en del av dem. På södra stambanan kan starten dock fastställas till december 1863. Enligt ett kungligt brev den 22 maj 1863 bemyndigades poststyrelsen

"att till den tid under innevarande år, då nämnda utsträckning av södra stambanan äger rum, vidtaga följande åtgärder, nämligen:

att å denna bana ordnas postexpedition, samt för sådant ändamål anställa tre Postexpeditörer, därav en därejämte skulle vara expeditionsföreståndare, mot enahanda avlöningsförmåner, som för likartade befattningar å västra stambanan finnas genom innevarande års i Nåder gillade stat bestämda; med tillika lämnad rättighet för Eder att, om personalen skulle finnas för postens ändamålsenliga behandling otillräcklig, få till två extra postexpeditörer disponera, jämte stadgat traktamente, ett belopp till dem motsvarande halvt arvode eller 500 Riksdaler;

att i Alvesta inrätta en postexpedition med vanliga löneförmåner för postexpeditören, men med rätt att, i likhet med vad som Nådigst blivit övriga postexpeditioner invid järnbana medgivet, dessutom undfå till skrivarehjälp 200 Rdr,

samt att indraga postdiligensfarten mellan Öhrs gästgivaregård och Älmhult, men i stället utsträcka densamma från Öhr till Alvesta, ävensom att efter allt företeende omständigheter tillvägbringa antingen särskild daglig diligensförbindelse mellan Växjö och Alvesta eller sådan förändrad riktning, att diligensen mellan Öhr och Alvesta tager vägen över Växjö".

I "Minnesskrift vid invigning av nya lokaler för postkontoret i Alvesta den 26 februari 1968" har förutnämnde postforskaren Lorentz Bjurman vid postdirektionen i Malmö berättat bl a följande:

"När personalen i postkupéexpeditionen på södra stambanan steg av tåget i Alvesta efter premiärresan den 1 december 1863, kunde man konstatera att en pionjärtur också var avslutad. Man hade nämligen fullbordat den första postkupéturen inom det dåvarande Södra postdistriktet. Fem timmar hade resan tagit och troligen hade de timmarna behövts väl. Postkupén var också utväxlingspostanstalt för grannländerna och medförde dessutom mycket post från Skåne och Blekinge för omsortering.

Den omsorterade posten skulle skickas vidare med diligensen till Jönköping, varifrån den sändes vidare med tåget till Falköping för vidare befordran på västra stambanan. En del av posten sändes till Växjö med diligens från Alvesta och från början av 1865 fick man också expediera post tre gånger i veckan med diligensen från Alvesta till Halmstad över Ljungby. Då behövde man inte längre göra i ordning post till någon diligens mot Jönköping, för södra stambanan var fullbordad".

Postkontoret i Alvesta inrättades således som resultat av södra stambanans vidare utsträckning norrut i enlighet med det citerade utdraget ur det kungliga brevet. Någon förening av postal expeditionstjänst med järnvägens har inte förekommit där, men såväl postmästaren i Alvesta som hans närmaste man har under årens lopp haft mycket bestyr med transporter mellan järnvägen och postkontoret, ävensom i stor utsträckning med transitposter från stambanans tåg till tåg vid anslutande linjer, till Göteborg respektive Kalmar och Karlskrona.

Lammhult

I ett brev till poststyrelsen 29 april 1864 skrev styrelsen för Statens järnvägstrafik, att trafiken på södra stambanan skulle utsträckas till Lammhult från den 1 juni 1864. Därmed kunde den förlängda banan anlitas för postföring. Diligenslinjen Alvesta - Jönköping avkortades så att den utgick från Lammhult (från 1952 ändrad stavning till Lammhult).

Ändringen förutsatte att ett postkontor inrättades vid den nya slutpunkten, d v s i Lammhult. Det kunde poststyrelsen göra med regeringens medgivande enligt ett beslut, daterat samtidigt med järnvägsstyrelsens ovannämnda brev. Ur detta kungabrev citerar jag bemyndigandet för poststyrelsen

"att med nästkommande juni månads början öppna en postexpedition i Lammhult, vilken anstalt, i den mån järnvägstrafiken å Södra Stambanan vidare utsträcker, må till ändpunkterna å banan förflyttas, samt då banan blivit fullbordad, alldeles upphöra."

Postexpeditören Janne Lagerström blev chef för postkontoret. Det existerade bara under fyra månader och flyttades till Sandsjö, när järnvägen blev färdig så långt den 1 oktober 1864. När postkontoret flyttades 39 km längre mot norr, inrättades i stället en förenad post- och järnvägsstation i Lammhult.

Stationsinspektör Anders Knockenhauer fanns redan på plats och fick nu ta ansvar för postgöromålen. Från den 1 april 1896 fick Frans Oskar Lager överta detta ansvar efter att ha förestått poststationen i Undersåker under 15 år. Ungefär lika länge blev han på sin nya plats, d v s fram till sin pensionering.

Han följdes den 1 november 1912 av Carl Oscar Lindholm. Denne hade tidigare varit föreståndare för poststationerna i Skottorp och Norrvinge (i Skåne). Posttrafiken hade under mellantiden ökat så mycket att det blev aktuellt med skilsmässa mellan post och järnväg. Denna genomfördes den 21 november 1918 och poststationen inrymdes i 2:a klass väntsal i stationshuset. Där fick den nya föreståndaren Dana Hilda Magnusson visa att hon lärt sig posthanteringen under den tid hon tjänstgjort som biträde vid den förenade poststationen.

Därmed var järnvägseran slut för posten i Lammhult. Det finns en hel del dokumenterat om de följande föreståndarna, kanske intressant att läsa för dem som är intresserade av personhistoria. Åtskilliga sidor i boken "Mitt i Småland" (ISBN 91-970657-7-3) har ägnats åt postförhållandena i Lammhult.

Sävsjö

I Sävsjö inrättades inte något förvaltningspostkontor utan bara en poststation i järnvägsstationen samtidigt med att bandelen mellan Alvesta och Sandsjö öppnades för allmän trafik den 1 oktober 1864. Stationsinspektoren och poststationsföreståndaren J N Lindhé fann snart nog att det var mycket att bestyra. Han skrev till poststyrelsen den 11 juni 1865 att *"posten vid Sävsjö är av den betydenhet att, vid gjord jämförelse, näppeligen någon 'Expedition' vid Södra Stambanan har så stor poströrelse"*.

Särskilt tryckte han på sina omfattande göromål med transitposter, nio landsvägsposter i vardera riktningen varje vecka. Han begärde löneförhöjning och avslutade sitt brev med följande rader:

"Skulle Kungl. Styrelsen ej finna fog vara att min anhållan villfara, får jag på grund av Chefens för Statens Järnvägars skrivelse av 11 november 1862, innehållande antydning om rättighet men ej skyldighet för stationsinspektör att med denna tjänst förena den av stationsföreståndare, ödmjukast anhålla om avsked från denna befattning; då jag till fullo antager det ej kunna vara Kungl. Styrelsens mening att en sådan befattning skall vara förenad med direkt förlust för innehavaren".

Brevet oroade poststyrelsen som skrev till styrelsen för Statens Järnvägstrafik den 19 juni 1865. Där framhölls hur svårt eller kanske omöjligt det skulle vara *"att få dylika befattningar lämpligen besatta, därest andra eller flera av järnvägens tjänstemän påfordrade att därifrån frikallas"*. Man ville nu veta *"huruvida ej vid antagandet av stationsinspektörer och stationsmästare vid Statens järnvägar fästets eller göres förbehåll om skyldighet för dem att poststationsföreståndarebefattningen å platsen därjämte utöva, eller om icke i detta hänseende något reglementariskt stadgande förefinnes eller kunde tillvägbringas"*.

I sitt svar erinrade järnvägsstyrelsen om utfärdade föreskrifter för dess "Intendenter" den 11 februari 1863. Dessa föreskrifter innebar bl a att om *"alla vid stationen anställda tjänstemän skulle avsäga sig ifrågavarande befattning, vederbörande intendent skall därom göra anmälan till generalpoststyrelsen men emellertid föranstalta om befattningens upprätthållande, intill dess annan person därtill hinner utses"*.

Avslutningen av brevet från järnvägsstyrelsen bör inte förbigås:

"Styrelsen anser sig dessutom böra uttala den övertygelse, att, enär Stationsinspektörernas löneförmåner vid Statens järnvägstrafik icke äro större än att varje sådan tjänsteman i allmänhet måste anse önskvärdt att kunna genom någon tillökning i ansvar och arbete förskaffa sig större inkomster, poststationsföreståndarebefattningarna även äro av stationsinspektörerna eftersökta, så framt med dessa befattningar förenade ansvar och arbeten stå i lämpligt förhållande till därmed förenade löneförmåner, men för så vitt Trafikstyrelsen kunnat med dessa förhållanden göra sig bekant, äro postgöromålen vid Sävsjö station vidlyftigare än att stationsinspektören därstädes kan medhinna desamma utan biträde, som han måste särskilt avlöna".

Föreståndaren för postkupéexpeditionen vid södra stambanan Mauritz Holm, hade redan före poststyrelsens förfrågan hos järnvägsstyrelsen föreslagit, att Lindhé skulle beviljas begärd befrielse från postgöromålen. I Sävsjö fanns en lanthandlare Pettersson som var villig att bli poststationsföreståndare.

Resepostinspektör E E Ehrenholm kontaktade Pettersson och fann att hans lokal var något avlägsen från järnvägsstationen. En ny lokal skulle kunna beredas i ett hus närmare stationen, men samtal med Lindhé gav vid handen, att denne var *"beredvillig att på hittills bestämda villkor nämnda befattning fortfarande bestrida"*.

Därmed avgjordes frågan, som för övrigt fick en vacker epilog genom att poststyrelsen på Ehrenholms förord tilldelade Lindhé en gratifikation *"för de förökade göromålen, vilka kunna anses fullt jämförliga med göromålen å mången postexpedition"*.

Lindhé avlöstes i september 1866 av stationsinspektören Carl Ludvig Wilhelm von Greiff. Snart nog visade det sig att det inte var lämpligt med en förenad post- och järnvägsstation i Sävsjö, när trafiken ökade oavbrutet. Regeringen beslöt den 21 oktober 1871, att ett förvaltningspostkontor skulle öppnas i Sävsjö, samtidigt som postkontoret i Vrigstad deklasserades till en poststation.

Skilsmässan mellan post och järnväg genomfördes med 1872 års ingång och dåvarande postmästaren i Charlottenberg Carl Gustaf Hellqvist befordrades till den nya tjänsten i Sävsjö. Därmed var det slut på det förenade expeditionsarbetet i Sävsjö.

Med olika chefer fick postkontoret behålla sin höga status i något över 90 år. Vid april månads ingång 1962 byttes det mot en postexpedition och miste sitt förvaltningsområde.

Då övergången från poststation till postkontor i Sävsjö medförde utbyte av det närliggande förvaltningspostkontoret i Vrigstad finner jag anledning att ägna också detta några rader.

Vrigstad

Sedan femton personer förbundit sig att utan avgift under tio års tid för en blivande postmästare hålla två bostadsrum med kök, beslöt regeringen den 22 augusti 1848 att ett postkontor skulle inrättas med oktober månads ingång i Vrigstad.

Till postmästare utnämndes Johan Bergdahl. Man kan möjligen tänka sig att han inte trivdes i Vrigstad, eftersom han efter åtta år där sökte befattningen som postmästare i Åtorp i Örebro län och blev utnämnd på denna i september 1856. Rörelsen vid postkontoret i Åtorp hade minskat väsentligt på grund av att ett postkontor inrättades i Karlskoga ett år tidigare. Medveten om detta fick Bergdahl på egen begäran behålla tjänsten i Vrigstad och flyttade sålunda inte till Åtorp.

Postmästare Bergdahls dotter Ida berättade vid en intervju med Svensk Trafiktidning inför hennes 100-årsdag i mars 1945, hatt hon *"var bara fem år gammal, när när hennes far med sin familj i en för ändamålet inköpt droska flyttade från Värmland till Vrigstad i Småland, där han skulle tillträda föreståndarskapet för ett nyöppnat postkontor"*. Minnesfel av Ida eller missuppfattning av intervjuaren har väl bidragit till en liten felaktighet i citatet. Ida var nämligen 3½ år gammal vid flyttningen till Vrigstad, och denna gjordes inte från Värmland utan från Örebro, där fadern varit postskrivare 1833-1840 och postexpeditör 1840-1848.

Den vid sin 100-årsdag intervjuade Ida blev gift med postmästare Janne Lagerström, som vi redan har mött på sid 35 i avsnittet om Lammhult. Kanske var det under hans tid där eller under en senare period såsom postmästare i Bodafors eller Nässjö som han gjorde Idas bekantskap. Paret gifte sig 1866 och bosatte sig i Växjö, där Janne Lagerström var postmästare intill sin död 1901 vid 59 års ålder. Hans hustru överlevde honom med 46 år och avled i februari 1947. Paret dotter Brita var gift med konstnären Edvard Hald. Denne målade ett porträtt av sin svärmor, numera ägt av Smålands Museum och tidvis deponerat i Smålandsrummet på Landsbiblioteket i Växjö.

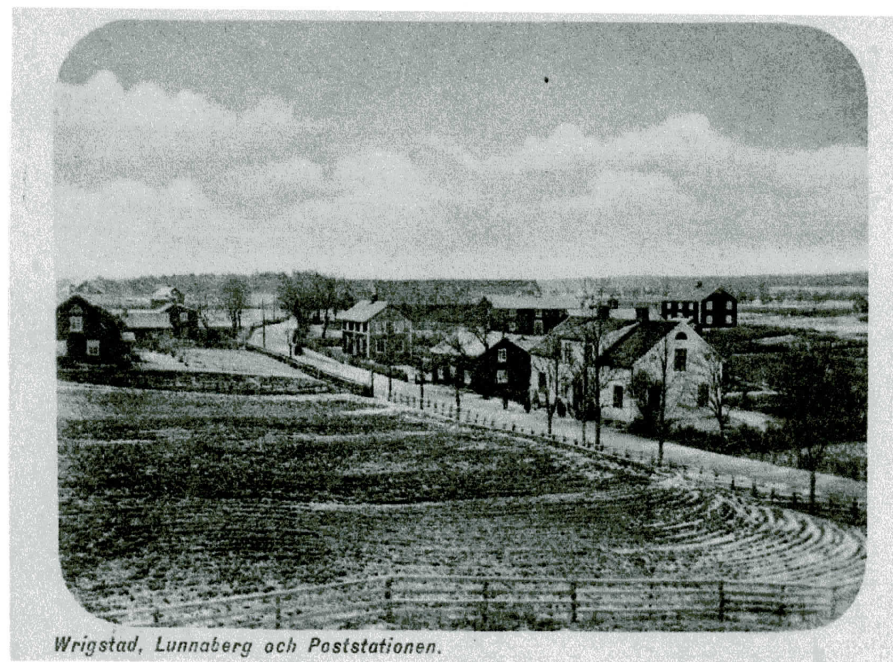
När södra stambanan fullbordades 1854, kunde man notera att större delen av den posttrafik som varit underlag för postkontoret i Vrigstad, drogs till det drygt en mil därifrån belägna Sävsjö. Genom ett kungligt brev den 21 oktober 1871 blev postkontoret i Vrigstad

indraget och en poststation inrättades i stället. Det framhölls i beslutet att flyttningen underlättades av att postmästaren i Vrigstad hade blivit utnämnd till postmästare i Varberg.

Bergdahl hade länge dessförinnan fått uppleva portoreformen med enhetsporto och frimärken från den 1 juli 1855. Det nya systemet medförde att postförvaltarnas sportler minskade och att inkomster av lösväskor och posträkningar m m förlorades i många fall. På poststyrelsens förslag beslöt regeringen den 16 januari 1857, att ett 50-tal postmästare skulle kompenseras genom gratifikation på sammanlagt 4.141 riksdaler banko. Av denna pott tilldelades postmästaren i Vrigstad rdr 116:32.

I och med Bergdahls flyttning till Varberg får vi åter möta en person i den granfeltska släkten. Föreståndare för den poststation som inrättades i Vrigstad med 1872 års ingång i stället för det indragna postkontoret blev fröken Charlotte Granfelt, då 36 år gammal. Hon var dotter till då avidne postmästaren i Falköping Berndt Otto Granfelt och syster till postmästaren i Alvesta Axel Otto Anders Granfelt. Hon blev 76 år gammal men överlämnade vid 59 års ålder postbefattningen till brorsdottern Anna Olga Maria Granfelt.

Vi lämnar poststationsperioden i Vrigstad därhän och vänder tillbaka till postmästare Bergdahls tid. Postkontoret låg i Lunneberg.

Vrigstad, Lunneberg och Poststationen.

Lunneberg ligger vid Vrigstads samhälle. När postmästare Bergdahl hade bott där i fyra år, var han betänkt på att hyra in sig med postkontoret i posthemmanet Sunnerby vid stora stråkvägen mot Växjö. Han hade fått löfte om detta av baron Hamilton, som ägde Sunnerby. Löftet bekräftades på en handling som Bergdahl bifogade sin framställning till poststyrelsen den 23 oktober 1855.

Landskansliet i Jönköping uppgav i ett uttalande den 23 november 1855, att flyttningen "icke skulle verka till förmån för korrespondenter, utan snarare tvärtom, då Sunnerby är ett vanligt bondhemman, men Vrigstad däremot en by, vars folkmängd genom inflyttningar årligen tillväxer".

Ärendet avgjordes därför till postmästare Bergdahls nackdel. Det hjälpte inte att denne i ett brev till poststyrelsen påpekade, att det varit oriktiga uppgifter i kronofogde Wallerströms uppgifter, vilka hade legat till grund för landskansliets uttalande. Kronofogdens uppgivna betänkligheter mot förflyttningen uttalades bl a med orden "enär mindre säkerhet för penningremisser därmed vore förenad". Detta bemötte Bergdahl med uppgiften "att posterna alltid avgå härifrån å dagarna eller före den tid om aftnarna då någon våldsverkan därå ej rimligen kan vara att frukta; varförutan Sunnerby by är med redbara och ordentliga innevanare befolkad, jämväl nära därintill boende en ståndsperson, f d kronofogden i häradet O L Hegg. Beträffande våldsverkare får jag äran upplysa att sådana snarare äro att befara i Vrigstad än annorstädes, emedan här ofta samlas varjehanda slags dåliga mäniskor, och inbrottsstölder ha även här blivit begångna, varemot det i Sunnerby är stilla och fredligt".

I stället för att hyra lokal för bostad och post blev det för Bergdahls del att genom köp förvärva en sådan. Han hyrde i sin tur ut den till Charlotte Granfelt när postkontoret ersattes med en poststation med 1872 års ingång. Charlotte förvärvade sjä'v fastigheten 2½ år senare enligt det köpebrev som återges på vidstående sida.

Köpebrev

Undertecknad upplåter och försäljer herrn L. Fröken Charlotta Granfelt mitt på Vrigstads prästgårds egna lillägna boningshus med lilla rånke uthus och källare såväl det nu liggande som att tillhöra den 1. inständande juli med en afuanslämnd köpesumma af (Ettusen) trehundra trettio (1330) kronor; och som denna köpestilling med godkämd reuus liffort behörigen guldén afhandlad jag mig nämnde köpebrev och lillägna köpsamma llemåle Fröken Granfelt på de vilken jag köpsamma innehåll med köpet följer alla befintlige vinnanfonster. —
Utlarby den 28 Jani 1875.

J. Bergdahl

Med ofuanslämnd köpebrev förklar jag mig lvi alla delar nöjd. Vrigstad den 30 Jani 1875. —

Charlotte Granfelt.

Herrn L. på en gång närvarande vittnen.
J. Runstedt. Gustaf Gustafsköld

Sandsjö (Namn Bodafors fr o m 1922)

Under två månader fanns ett förvaltningspostkontor i **Sandsjö**. Det var en följd av ett "kungabrev" i maj 1864, enligt vilket man skulle *"med nästkommande juni månads början öppna en postexpedition i Lamhult, vilken anstalt, i den mån järnvägstrafiken å södra stambanan vidare utsträcker, må till ändpunkterna å banan förflyttas samt, då banan blivit fullbordad, alldeles upphöra"*.

Som jag nämner i avsnittet om Lamhult, hade Janne Lagerström accepterat att bli chef för posten där. När järnvägen blev färdig fram till Sandsjö den 1 oktober 1874, var det dags för honom att flytta på sig i enlighet med kungabrevets formulering. Han anmodades att till *"Sandsjö avresa och dit förflytta alla de postverkets tillhörigheter, vilka finnas vid postexpeditionen i Lamhult, med undantag endast för sigillet, vilket bör överlämnas till föreståndaren för Södra Stambanans postkupéexpedition"*.

Efter två månader för Lagerström i Sandsjö fick han flytta sitt postkontor igen, nu till Nässjö den 1 december 1864. Södra stambanan var nu sammanknuten och postdiligensen hade spelat ut sin roll som ett komplement till södra stambanan. Tågen från Malmö till Stockholm gick då via Nässjö-Falköping på 27 timmar, däri inberäknat ett nattuppehåll på 10 timmar i Jönköping. I riktning söderut gjordes inte något nattuppehåll. Postkontoret i Malmö kunde därför börja behandla stockholmsposten drygt 17 timmar efter att tjänstemän i huvudstaden hade lastat de sista säckarna.

När postkontoret flyttades från Sandsjö till Nässjö inrättades en förenad post- och järnvägsstation i Sandsjö med stationsinspektör Nils Nilsson som ansvarig. Axel Wilhelm Tullström, som hade varit föreståndare för järnvägspoststationen i Moheda under närmare två år, förordnades som järnvägs- och postchef i Sandsjö den 1 april 1867. Under en kort period återvände Nils Nilsson, innan Per Albert Ölin tillträdde i juni 1862 för att stanna i Sandsjö mer än 30 år.

Johan Johansson Jelin tillträdde 1913. Han skrev till SJ:s 9:e trafiksektion att han inte kunde tillfredsställande upprätthålla de förenade befattningarna och återopade en muntlig överenskommelse med generaldirektör Juhlin vid dennes besök på sommaren 1918 om att häva föreningen. Den åsyftade skilsmässan kunde genomföras den 1 november 1918 och järnvägsepoken för Sandsjöposten var därmed slut. Dess namn ändrades till Bodafors i januari 1922.

Bästhult

Då Yngve Nylander i boken *"Sveriges fasta postanstalter genom tiderna"* hänvisar till Nässjö vid uppslagsordet Bästhult ägnar jag några rader åt denna kortlivade poststation. På initiativ av ryttmästaren Malcolm Löwenadler och handlanden G A Risling beslöt poststyrelsen att en poststation skulle inrättas i Bästhult den 1 juli 1863 vid diligenslinjen mellan Jönköping och Västervik. Risling blev föreståndare men det var inte länge som hans poststation existerade. Det hängde samman med stambanan.

Med förut omnämnd flyttning av postkontoret i Lamhult till Sandsjö den 1 oktober 1864 kom också bl a följande besked till postkontoret i Jönköping i ett brev den 22 september 1864 från poststyrelsen:

"I stället skall diligensförbindelse underhållas emellan Jönköping och Sandsjö järnvägsstation med två postkalescher dagligen från vardera ändpunkten".

I ett brev från poststyrelsen den 21 november 1864 kom så de beslut som behövde tillämpas från den 1 december 1864 i och med att södra stambanan var helt färdig för trafik på sträckan Malmö-Nässjö-Jönköping-Falköping. I brevet den 21 november hette det bland annat följande:

"Enär med nästa december månads ingång återstående delen av södra stambanan blir till allmänt begagnande upplåten, förordnar Kungl.General-Poststyrelsen härmed:

att såväl postdiligensfarten som den särskilda paketpostbefordringen å linjen Jönköping-Sandsjö skall inställas efter det de resor blivit fullbordade, som företagas från Jönköping tisdagen den 29:de och från Sandsjö onsdagen den 30 innevarande månad - - -

att poststationen i Bästhult skall indragas med innevarande månads utgång och de vid denna station befintliga postverket tillhöriga effekter insändas till allmänna postpersedelsförrådet; börande likväl stationsföreståndarens arvode till honom utgå intill innevarande års slut."

Därmed var epoken med trafik på en av vårt lands någonsin mest frekventerade diligenslinjer till ända, samtidigt som en av de minst dokumenterade poststationerna fick stryka på foten. De som anlitat poststationen under dess korta livdstid fick nu vända sig i postären den till postkontoret i Nässjö. Kanske besökte de senare Barkeryd i samma ärenden, där en poststation öppnades 1874-01-01.

Nässjö

I Yngve Nylanders bok "Sveriges fasta postanstalter genom tiderna", finner man för Bästhult noten "Sedan Nässjö". Detta skall inte tolkas så, att den år 1863 inrättade poststationen Bästhult namnändrades till Nässjö. Den drogs helt sonika in när förvaltningspostkontoret i Nässjö inrättades i samband med att södra stambanan fullbordades.

Det var snarare postkontoret i Sandsjö som flyttades till Nässjö den 1 december 1864 liksom dess chef, postmästare Janne Lagerström. Han var stridbar, omtalad i alla mina böcker om småländsk posthistoria och i åtskilliga av senare utgivna häften.

Som nämnts på annan plats i detta häfte låg bakom postkontorets flyttning till Nässjö ett "kungabrev" till följd av en framställning från poststyrelsen den 21 april 1864. I "kungabrevet" bemyndigades poststyrelsen "att med nästkommande juni månads början öppna en postexpedition i Lamhult, vilken anstalt, i den mån järnvägstrafiken å Södra Stambanan vidare utsträcker, må till ändpunkterna å banan förflyttas, samt då banan blivit fullbordad, alldeles upphöra.

Det där med att "alldeles upphöra" var inte genomförbart, för det måste ju efter hand finnas ett postkontor i Nässjö såsom en blivande knutpunkt, bland annat när östra stambanan löpte in där i november 1874 och gav södra stambanan den nya sträckning, som vi känner den i dag. Tidigare än dess blev Nässjö knutpunkt genom tillkomsten av järnvägen till Oskarshamn redan i maj 1872.

Uttrycket "alldeles upphöra" eliminerades för övrigt genom kungabrevet den 11 november 1864, vars första sida återges i förminskat faksimil på häftets sista insida.

Postkontoren i Lamhult, Sandsjö (eller Sandsjöryd som det hette i vissa handlingar) samt Nässjö tillhörde den grupp som formellt kallades postexpeditioner under perioden 1850-1881. Terminologin i postverket var länge snårig, men sedan 1886 kallas alla fasta postanstalter med kundbetjäning för postkontor.

Janne Lagerströms problem under Nässjö-tiden bestod till stor del av att meddela nya föreskrifter för diligensposter för att anpassa dem till väder och vind samt ändrade tågtider. Han och hans efterträdare har inte haft någon expeditionstjänst förenad med järnvägsgöromål. Vi lämnar därför Nässjö därhän efter de korta besöken vid några av postkontoren utmed södra stambanan.

№ 3432

CAKÅ, med övrigt Nåde, Sveriges, Norrrikes, Göthes och Wendes Rönning.

Med gynnst och Nådiga benägenhet med Gud Allsmäktig,
Främman, Friherre, General Post Direktör, f. D.
Stats Råd, Kronrådet med stora kamm. af Wäns
Handstämman Ordförande samt af Wäns Rikssk. St. Olafs
Ordför., så och Departementets Chef. Gud för
målan, hvarom den säll södra stambanans nuva
sande, som ändpunkter belägna Postexpeditionerna
Sandsjöryd jemväl föreskrift i Wäns Rikssk. St. Olafs
den 29. uttillidne April borde säll nämnda stambanans
helt förestående fullbordande uphöra,
Kapitel 4. uti föreskriften den 13. uttillidne
Oktober, emell jemväl säll oförklarade tillstånd,
den postdiligensförbindelse, hvarken nu underhålles
emellan Westernik och Jönköping borde inställa
hos till linien Westernik - Nässjö samt af säll
anledning angeläget wares att fullständig post-
anstalt finnes å säll nämnda ort, hvarst och
frå i öfrigt en icke obetydlig sakelso borde wares
att i en nära framtid emottas, undernägrigt hvar
fråst, uti säll södra stambanans fullbordande,
så frå till Nässjö förflyttas nuvarande post-
expeditionen i Sandsjöryd.